



درسنامه عربی پایه دوازدهم
پ۰

تجربی و ریاضی



الدرس الأول: (١) حروف مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ

(٢) "لا" نفی جنس

«حروف مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ»

حروفی داریم که به آن ها حروف مشبّهة بالفعل (شبيه به فعل) می گوئیم.
این حروف عبارتند از :

لَعَلَّ	لَيْتَ	لَكِنَّ	كَأَنَّ	أَنَّ	إِنَّ
شاید	کاش	ولی	گویا	که	قطعاً
امید است	—	لیکن	مثل اینکه	اینکه	همانا

به ترجمه این حروف در بالا دقت کنید.

چرا به این حروف، حروف مشبّهة بالفعل (یعنی شبیه به فعل) می گوئیم؟

زیرا این حروف مانند افعال ناقصه عمل می کنند.

سال گذشته با افعال ناقصه مثل کَانَ، لَيْسَ، صَارَ و... آشنا شدیم.

افعال ناقصه به اسم و خبر نیازمند هستند یعنی این افعال به جای فاعل و مفعول به اسم و خبر نیاز داشتند.

پس از آن جا که حروف مشبّهة بالفعل هم مثل افعال ناقصه به اسم و خبر نیاز دارند به آن ها حروف مشبّهة بالفعل می گوئیم.

«کاربرد این حروف»

این حروف قبل از جمله اسمیه (یعنی مبتدا و خبر آمده) و تغییراتی را در جمله اسمیه ایجاد می کنند. مانند: اللَّهُ غَفُورٌ ← مبتدا خبر خداوند آمرزنده است
 حالا می خواهیم جمله را تأکید کنیم و بگوییم قطعاً، حتماً خداوند آمرزنده است ←

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

إِنَّ را قبل از جمله می آوریم که در این صورت دو تغییر در جمله ایجاد می شود:

- (۱) الله دیگر مبتدا نیست و از ابتدائیت خارج و اسم إِنَّ می شود.
- هم چنین غفورٌ دیگر خبر الله (مبتدا) نیست بلکه خبر إِنَّ می شود.

إِنَّ اللَّهُ غَفُورٌ
 حروف مشبهة بالفعل اسم إِنَّ خبر إِنَّ

(۲) حروف مشبهة بالفعل حرکت اسم و خبر خود را تغییر می دهند بدین صورت که: اسم را منصوب (َ ، ِ ، ِ) و خبر را مرفوع (ُ ، ِ ، ِ) می کنند (البته خبر قبلاً هم مرفوع بوده لذا حرکت آن تغییر نمی کند) به مثال دیگری توجه کنید:

طالبُ	جَالِسٌ	دانش آموز نشسته است
مبتدا	خبر	
كَانَ	جَالِسٌ	گویا دانش آموز نشسته است
حروف مشبهة بالفعل	اسم كَانَ	خبر كَانَ

دقت کنید: الطالب ← مبتدا بود اسم کَانَ شد ، جالِس ← خبر مبتدا بود خبر کَانَ شد
 هم چنین اعراب (حرکت) الطالب منصوب - گردید.
نکته ۱: با توجه به نیاز معنای حروف مشبهة بالفعل از آن ها در جمله استفاده می کنیم.

«معانی حروف مشبهة بالفعل»

إِنَّ معمولاً در اول جمله و برای تاکید جمله می آید.
 أَنَّ: معمولاً در وسط جمله و به معنی "که" و "اینکه" و برای اتصال دو جمله می آید.

عَلِمْتُ	أَنَّ	الطالب	ناجِحٌ
فعل و فاعل	مشبهة بالفعل	اسم آن	دانشم که دانش آموز موفق است
جمله اول	اتصال دو جمله		خبر آن
جمله دوم			

كَانَ: برای تشبیه به کار می رود.

لَكِنَّ: برای رفع ابهام از جمله قبل به کار می رود.

لَيْتَ: برای آرزو و تمنا به کار می رود و در عربی می گویند لَيْتَ: (لَيْتَمَنِي)

لَعَلَّ: برای امید به کار می رود و در عربی می گویند لَعَلَّ: (لِلتَّرَجِّي ← رجا و امید)

دقت کنیم نکاتی که در رابطه با معنای حروف مشبهة گفته شده سوالات کنکور بودند.

نکته ۲: گاهی با حروف مشبّهة بالفعل ضمائر متصل همراه می شود. در این صورت این ضمائر متصل (هُ، ها، ک، ک، ...بی، نا) اسم حروف مشبّهة بالفعل خواهد بود. مانند:

كَانَ _____ هُنَّ
حروف مشبّهة بالفعل ضمیر اسم كَانُ خبر كَانُ
الیاقوتُ و المرجانُ

إِنَّ _____ مُؤَدَّبٌ
حروف مشبّهة بالفعل اسم إِنَّ خبر إِنَّ

نکته ۳: در سال های گذشته خواندیم که خبر می تواند به سه صورت زیر باشد:

(۱) یک اسم باشد (خبر مفرد) الطالبُ نَاجِحٌ ← خبر اسم

(۲) یک فعل باشد (خبر جمله) الطالبُ نَجَحَ ← خبر فعل

(۳) جار و مجرور باشد (شبه جمله) الطالبُ فِي الصَّبْفِ ← خبر جار و مجرور
جار مجرور

دقت کنیم که خبر حروف مشبّهة بالفعل هم مثل خبر مبتدا و خبر افعال ناقصه می تواند به سه صورت بالا باشد. مانند:

(۱) كَانَنَّ إِرْضَاءَ النَّاسِ غَايَةً لَا تُدْرَكُ
مشبّهة بالفعل اسم كَانَنَّ مضاف إليه خبر كَانَنَّ (و اسم)

(۲) لَكَنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ
مشبّهة بالفعل اسم لَكَنَّ مضاف إليه خبر لَكَنَّ (فعل)

(۳) إِنَّ التَّلْمِيذَ فِي الْبَيْتِ
مشبّهة بالفعل اسم إِنَّ خبر إِنَّ (جار و مجرور)

نکته ④: گاهی همراه آن حرف "لِ" آورده می شود ← لِأَنَّ: در این صورت به معنای زیرا، برای اینکه، می باشد.

نکته ⑤: بعضی از این حروف مثل إِنَّ، أَنْ، لَيْتَ هر گاه همراه با ضمیر "ی" بیایند به آن ها نون وقایه اضافه می کنیم. مانند:

لَيْتَنِي	أَنْنِي	إِنَّنِي
حرف مشبهة وقایه اسم لیت	حرف مشبهة وقایه اسم آن	حرف مشبهة وقایه اسم إن

نکته ⑥: اگر خبر «لَعَلَّ و لَيْتَ» فعل مضارع باشد فعل مضارع را به صورت مضارع التزامی معنا می کنیم. مانند:

لَيْتَ صَدِيقِي يَنْجَحُ: ای کاش دوستم موفق بشود یا موفق شود.
مشبهة بالفعل اسم لیت خبر لیت (فعل مضارع)

لَعَلَّ الطَّالِبُ يُسَافِرُ: شاید دانش آموز مسافرت بکند یا مسافرت کند.
مشبهة بالفعل اسم لعلَّ خبر لعلَّ (فعل مضارع)

نکته ⑦: اگر خبر "لَيْتَ" فعل ماضی باشد می توان فعل ماضی را به دو صورت ترجمه کرد:

(۱) استمراری ← لَيْتَ صَدِيقِي نَجَحَ: ای کاش دوستم موفق می شد.

(۲) بعید ← لَيْتَ صَدِيقِي نَجَحَ: ای کاش دوستم موفق شده بود.

دقت کنیم که چه در فعل مضارع و چه در فعل ماضی قانون همیشگی نیست و بیشتر باید بینیم در جمله ترجمه چگونه زیباتر می شود.

" لا " نفی جنس

در سال های قبل با انواع "لا" آشنا شدیم که عبارتند از :

(۱) "لا" نفی : قبل از فعل مضارع می آید و فعل مضارع را منفی می کند. مانند:

يَذْهَبُ ← می رود ← منفی (نفی) ← لا يَذْهَبُ ← نمی رود

(۲) "لا" نفی : قبل از فعل مضارع می آید و فعل را تبدیل به فعل نفی می کند.

فعل نفی : باز داشتن شخص از کار است مانند : نرو، نویس ، نشین

تفاوت "لا" نفی با "لا" نفی : "لا" نفی در آخر فعل مضارع هیچ تغییری ایجاد

نمی کند اما "لا" نفی در آخر فعل مضارع تغییراتی ایجاد می کند.

این تغییرات به دو صورت است :

(۱) ضمه را از آخر فعل مضارع حذف می کند : تَذْهَبُ ← لا تَذْهَبُ

(۲) صیغه هایی که دارای "نون" هستند "نون" را حذف می کند به جز دو صیغه

جمع مؤنث سالم مانند :

يَذْهَبُونَ ← لا يَذْهَبُوا

يَذْهَبَانِ ← لا يَذْهَبَا

تَذْهَبْنَ ← لا تَذْهَبْنَ

يَذْهَبْنَ ← لا يَذْهَبْنَ

جمع مؤنث مخاطب

جمع مؤنث غائب

۳) "لا" در جواب استفهام (پرسش): یک "لا" داریم این لا در جواب سؤال و پرسش می آید. مانند:

هَلْ ذَهَبْتَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ؟ «لا».

أَنْتَ مُعَلِّمٌ؟ «لا» أَنَا طَالِبٌ

این "لا" به معنی "نه" یا "خیر" می باشد و معمولاً در جواب سؤالاتی که با حرف استفهام هَلْ، أ (آیا) پرسیده می شود می آید.

۴) "لا" نفی جنس: امسال می خواهیم با "لا" دیگری آشنا شویم همان طور که از اسم آن مشخص است این "لا" اسم های جنس را منفی می کند.

اسم جنس چیست و به معنای چیست؟

اسم های جنس به اسم هایی می گوئیم که کلی هستند و بر افراد زیادی دلالت دارند. مثلاً: دختر، پسر، درخت، کوه

دختر اسمی کلی است که بر خیلی از افراد جنس دختر دلالت می کند

درخت اسمی کلی است که بر جنس تمامی درختان دلالت می کند

پس:

لا نفی جنس باید بعد از آن یک اسم جنس باشد مانند:

لا تَلْمِذٌ فِي الصِّفِّ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

نفی جنس اسم جنس نفی جنس اسم جنس و بر خدایان (بت ها) هم دلالت می کند

به نکات زیر توجه کنید :

نکته ۱: برای تشخیص "لا" نفی جنس دقت کنیم که بعد از "لا" نفی جنس اسم داریم ولی "لا" نفی و نھی بعد از آن ها فعل است.

نکته ۲: "لا" نفی جنس مانند حروف مشبّهة بالفعل به اسم و خبر نیاز دارد و مثل حروف مشبّهة بالفعل عمل می کند یعنی اسم را (َ) و خبر را مرفوع (ُ) می کند. مانند :

لا نفی جنس لا نفی جنس لا نفی جنس ، لا نفی جنس لا نفی جنس
لا شَيْءٍ لا شَيْءٍ لا شَيْءٍ لا شَيْءٍ لا شَيْءٍ
خبر لا اسم لا اسم لا خبر لا خبر لا
أَجْمَلٌ أَجْمَلٌ أَجْمَلٌ أَجْمَلٌ أَجْمَلٌ
من الصَّبْرِ من الصَّبْرِ من الصَّبْرِ من الصَّبْرِ من الصَّبْرِ
فَطَرَ فَطَرَ فَطَرَ فَطَرَ فَطَرَ
أَشَدُّ أَشَدُّ أَشَدُّ أَشَدُّ أَشَدُّ
خبر لا خبر لا خبر لا خبر لا خبر لا
مِنَ الْجَهْلِ مِّنَ الْجَهْلِ مِّنَ الْجَهْلِ مِّنَ الْجَهْلِ مِّنَ الْجَهْلِ

نکته ۳: دقت کنیم اسم "لا" نفی جنس "ال" و تنوین نمی گیرد و همیشه حرکتش فتحه (َ) است. به مثال های بالا توجه کنید.

نکته ۴: خبر "لا" نفی جنس می تواند مانند خبر حروف مشبّهة بالفعل سه حالت باشد.

نکته ۵: در ترجمه "لا" نفی جنس از کلمه (هیچ ... نیست) استفاده می کنیم. مانند: لا تَلْمِذَ فِي الصَّفِّ ← هیچ دانش آموزی در کلاس نیست.

سوال ؟؟؟ به این فراز از دعای جوشن کبیر دقت کنید و نوع "لا" را مشخص نموده ، عبارات را ترجمه کنید :

یا أَنیسَ مَن لا أَنیسَ لَهُ

یا رَفیقَ مَن لا رَفیقَ لَهُ

یا حَبیبَ مَن لا حَبیبَ لَهُ